

Burgemeesters in cyberspace

“De samenleving digitaliseert in hoog tempo. Naast zegeningen brengt de virtuele wereld ook tal van veiligheidsvraagstukken met zich mee. Cybercrime blijkt een monster met vele koppen zoals hacken, sexting, e-fraude, online extremisme en opruiing. De bestrijding vraagt niet alleen om een nieuwe aanpak van politie en justitie, maar ook om bestuurlijk en maatschappelijk preventief handelen van de burgemeester”, zegt Wouter Stol, lector Cybersafety aan de NHL Hogeschool en de Politieacademie, en bijzonder hoogleraar Politiestudies aan de Open Universiteit.

‘Waar kom je ons eigenlijk mee lastig vallen?’ Dat was een aantal jaren geleden de teneur op een studiemiddag over cybersecurity waar Stol met burgemeesters sprak over de rol van het openbaar bestuur in cyberspace. “Men vond: wij gaan over een fysiek afgegrensd gebied en daar valt die virtuele wereld nu eenmaal buiten. Na een moeizame start is de sfeer inmiddels omgeslagen. Men beseft nu: hier moeten we iets mee. De vraag bij veel bestuurders is alleen: “Wat?” Stol: “Ik heb ook nog niet alle antwoorden, maar als wetenschapper ben ik er om een probleem te agenderen, te onderzoeken en mogelijke oplossingen of handelingsperspectieven te bieden.” Vanuit het lectoraat Cybersafety doet Stol nieuw onderzoek naar openbare orde in de digitale wereld en de rol van de burgemeester daarin. Eind van het jaar wordt dit opgeleverd.

Bewustwording

“Je kunt drie rollen onderscheiden als je het hebt over cybersafety en de gemeente”, legt Stol uit. “De eerste rol is die van informatiebeveiliging. Daar komt beveiligingstechnisch veel bij kijken, maar die is in principe het eenvoudigst; je moet dit als overheid gewoon technisch en organisatorisch goed regelen. Daarin lijkt de gemeente op andere grote organisaties die grote hoeveelheden privacygevoelige informatie verzamelen en veel transacties verrichten. Getuige de Rotterdamse discussie is dat nog niet overal goed op orde. Daarnaast is er de bestuurlijke rol en de rol die je als gemeente hebt als maatschappelijke regisseur en verbinder. Het zijn met name deze tweede en derde rol waarin gemeenten een belangrijke taak te vervullen hebben in de preventie en bestrijding van cybercrime. Met de uitwerking van die tweede rol zijn we nu uitgebreid bezig via het eerder genoemde onderzoek en een bewustwordingsdiscussie. Met de derde rol als maatschappelijke verbinder en motivator kan de gemeente morgen al aan de gang.”

Bestuurlijke rol: openbare orde in cyberspace

Het onderzoek dat Stol doet moet meer duidelijkheid verschaffen over de openbare orde in cyberspace. “Wat mij betreft kun je spreken van een openbare orde in cyberspace, al moeten we die nog goed beschrijven.” Hij is geen voorstander van een strikte scheiding tussen de digitale en de fysieke wereld. “Veel mensen en zeker jongeren leven voortdurend in beide werelden. We hebben de afgelopen jaren gezien dat er online dingen gebeuren die tot ellende leiden in de fysieke wereld. Haren, waar een facebookuitnodiging uitmondde in rellen op straat, de treitervloggers uit Zaandam; er zijn genoeg voorbeelden te noemen die erom vragen dat ook de burgemeester zich als hoeder van de openbare orde met cyberspace gaat bezighouden. En dan kun je niet meer volstaan met het treffen van louter offline maatregelen. Als je online ziet dat er ergens ordeverstoringen zitten aan te komen en er zijn mensen, onruststokers, die daartoe oproepen, dan moet je ook online handelen.” Aan het ontwerpen van een online handelingsrepertoire en het juridisch inkaderen ervan is volgens Stol de komende tijd niet meer te ontkomen. “Als je er achter komt wie diegene is die op internet onrust stookt en hij woont in een

andere gemeente, dan moet je dus overleggen met je collega in die gemeente. Gemeenten moeten op dit punt afspraken met elkaar gaan maken. Vervolgens kun je de standaardmethode uit het offline tijdperk toepassen: op huisbezoek gaan. Daar is niets mis mee. Maar ik kan me voorstellen dat er ook online gebiedsverboden komen. We kunnen nu iemand verbieden om zich bijvoorbeeld in het uitgaansgebied te begeven. Zoiets kan online ook met het verbod op het deelnemen aan bepaalde fora.” Hoe dat geëffectueerd moet worden, moet nog duidelijk worden, aldus Stol. “Maar je moet beginnen hier een standpunt over in te nemen.” Enthousiast vertelt hij over de Belgische gemeente Jette (bij Brussel) waar het bestuur in artikel 1 van de APV -daar Algemeen Politierglement geheten- stelt dat het reglement ook van toepassing is op de virtuele wereld. “Hun stelling is: we gaan erover dus zeggen we dat ook. Ze zullen niet eerst voor alle 122 artikelen gecheckt hebben of het allemaal wel klopt en misschien worden ze juridisch op enig moment teruggedfloten, maar het bewustzijn en de verantwoordelijkheid die eruit spreken zullen ook doorwerken op het beleid. Ik vind het een heel sterk statement.

Een ander punt is het digitaal toepassen van de wet Bibob. “Daarmee kun je mensen in bepaalde gevallen verbieden om een pand te kopen om er een bedrijf te vestigen. Maar voor het openen van een webshop is nu geen enkele belemmering. Ook daar moeten we mee aan de slag.”

Morgen aan de slag

De digitalisering is een alomvattende verandering, doceert hij. “Als je kijkt naar de politie is het lokale niveau de achilleshiel. Binnen de eenheden van het politiekorps wordt hard gewerkt aan de inrichting van cybercrime teams. Maar de problemen zitten bij de basisteams. Het is een grote organisatie, 63.000 mensen en die moeten allemaal mee in de digitalisering. Ik sprak laatst een wijkagent die net zijn opleiding had afgerond, maar daarin niets over digitalisering had geleerd. De politie moet nog flinke stappen zetten.” Stol constateert dat cybercrime wel op de agenda staat, maar niet bovenaan. “Bij de politie zeggen ze altijd kort en bondig: bloed gaat voor. Als er iemand is opgelicht voor vijfhonderd euro en er is een oud vrouwtje mishandeld, waar ga je dan als eerste heen? Die keuze is duidelijk. Maar waar het in de discussie over cybercrime om gaat is dat de driehoek zich buigt over de vraag of we willen dat er zich in cyberspace een parallelle economie ontwikkelt die zich aan iedere vorm van toezicht onttrekt. We zitten nu met zijn allen op dit punt in de bewustwordingsdiscussie.”

Werken aan preventie

Volgens Stol is er voor gemeenten veel te winnen als zij ook de derde rol met betrekking tot cybersecurity serieus nemen. “Als gemeente is het zaak om actief partners in de samenleving te mobiliseren om samen te werken aan preventie. Daarbij moet je stimuleren, belonen en af en toe boos worden. Op het gebied van de preventie van cybercrime is het bundelen van krachten belangrijk. Voer die discussie in je gemeente. Laat scholen hun leerlingen inschakelen om het schoolsysteem te verbeteren. Maak gebruik van de energie die ze anders misschien stoppen in het platleggen van het schoolsysteem. In Leeuwarden is mijn lectoraat samen met de politie bezig met een project waarin jongeren de politie helpen bij online politiewerk. Bij de startbijeenkomst hing de energie in dikke wolken in de zaal. Als gemeente kun je dat soort maatschappelijke verbindingen zelfs nog makkelijker leggen dan de politie. Breng onderwijsinstellingen en studenten in contact met mkb-bedrijven om te werken aan hun digitale veiligheid. In verbinden en stimuleren liggen heel veel mogelijkheden voor gemeenten. Ik stel me voor dat je als burgemeester zegt: wij

worden een cyberveilige gemeente en dan organiseer je dat iedereen in je stad zijn rol oppakt. Het internet verbindt alles, om cybercrime voor te zijn moet de samenleving in beweging komen. De gemeente is daarin wat mij betreft vanaf nu de voortrekker.”